

KS. TOMASZ WIELEBSKI

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

TOMWIELEBSKI@GMAIL.COM

ORCID: 0000-0002-1313-8514

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2025.023>

NAWRÓCENIE PASTORALNE W SANKTUARIACH MARYJNYCH W POLSCE

Streszczenie. W swojej programowej adhortacji *Evangelii gaudium* z 2013 r. Franciszek wezwał cały Kościół do „nawrócenia pastoralnego”, co wiąże się z podjęciem procesu rozeznania, oczyszczenia i reformy (EG 28–30). Ma on dotyczyć również sanktuariów maryjnych, które – o czym papież pisał w bulli *Spes non confundit* ogłaszającej Jubileusz Zwyczajny Roku 2025 – mają być „świętymi miejscami gościnności i uprzywilejowanymi przestrzeniami budowania nadziei” (EG 24). Autor artykułu, odpowiadając na nauczanie Franciszka, dostarcza przesłanek dotyczących nawrócenia pastoralnego sanktuariów maryjnych w Polsce. Omawia najpierw istotę nawrócenia pastoralnego (1) oraz teologiczno-pastoralną wizję działalności sanktuariów ukazaną w dokumentach Magisterium Kościoła, koncentrując się na trzech podstawowych funkcjach urzeczywistniania Kościoła (2). Zwieńczeniem prowadzonej refleksji jest zaproponowanie pewnych kierunków działań, co ma być inspiracją do zainicjowania synodalnych dyskusji na ten temat, prowadzonych na poziomie każdego sanktuarium maryjnego (3).

Słowa kluczowe: nawrócenie pastoralne, sanktuaria maryjne, synodalność, funkcje podstawowe Kościoła

Abstract. The Pastoral Conversion in Marian Shrines in Poland. In his programmatic apostolic exhortation *Evangelii gaudium* (2013), Pope Francis issued an appeal to the entire Church for a “pastoral conversion,” understood as a sustained process of discernment, purification, and reform (EG 28–30). This summons extends as well to Marian

shrines, which – as the Holy Father affirmed in the bull *Spes non confundit*, promulgating the Ordinary Jubilee of the Year 2025 – are called to be “holy places of hospitality and privileged spaces for building hope” (no. 24).

In response to this magisterial invitation, the present study seeks to identify key theological and pastoral considerations relevant to the pastoral conversion of Marian shrines in Poland. It first elucidates the concept and ecclesial import of pastoral conversion (1), then examines the theological–pastoral vision of the mission of shrines as articulated in the documents of the Church’s Magisterium, with particular attention to the three constitutive functions through which the Church makes herself present and operative (2). The study concludes by proposing specific lines of action intended to stimulate and inform synodal processes of discernment to be undertaken within each Marian shrine (3).

Keywords: pastoral conversion, Marian shrines, synodality, constitutive functions of the Church

W bulli *Spes non confundit* ogłaszającej Jubileusz Zwyczajny Roku 2025 Franciszek apelował, „aby sanktuaria maryjne na całym świecie były świętymi miejscami gościnności i uprzywilejowanymi przestrzeniami budowania nadziei”¹. Wyraził też przekonanie, że „wszyscy, zwłaszcza cierpiący i udręczeni, będą tam mogli doświadczyć bliskości najczulszej z mam, która nigdy nie opuszcza swoich dzieci, która dla Świętego Ludu Bożego jest «znakiem niezachwianej nadziei i pociechy» (zob. KDK 68)”².

Czy powyższe słowa papieża mają odzwierciedlenie w działalności duszpasterskiej sanktuariów maryjnych w naszym kraju? Jest to ważne, ponieważ w świetle analiz prowadzonych przez różne instytuty badawcze Polska jest krajem, w którym pielgrzymowanie do sanktuariów jest bardzo popularne. Szacuje się, że do czasu wybuch pandemii ok. siedem milionów Polaków rocznie podejmowało pielgrzymki do różnych krajowych sanktuariów. Obecnie w Polsce jest 1050 sanktuariów, w tym 793 sanktuaria maryjne³. Tak duża liczba Polaków pielgrzymujących do sanktuariów

¹ Franciszek, *Spes non confundit*. Bulla ogłaszająca Jubileusz Zwyczajny Roku 2025 (Watykan, 2024): 24.

² Franciszek, *Spes non confundit*, 24.

³ Marcin Przeciszewski, „Odradza się polskie pielgrzymowanie”, dostęp: 07.08.2025. <https://www.ekai.pl/odradza-sie-polskie-pielgrzymowanie/>.

maryjnych stanowi wezwanie do weryfikacji prowadzonego tam duszpasterstwa, tak aby właściwie, zgodnie ze wskazaniem Magisterium Kościoła, realizowały one swoją misję, odpowiadając zarazem na pojawiające się współcześnie wyzwania. Warto w tym kontekście przypomnieć o konieczności łączności między wymiarem normatywnym i duszpasterskim, na co zwracał uwagę Franciszek, zaznaczając, że „teologia i duszpasterstwo idą w parze”⁴. Podkreślał on, iż „doktryna teologiczna, która nie pozwala się ukierunkować i ukształtować przez cel ewangelizacyjny, przez troskę duszpasterską Kościoła, jest tak samo nie do pomyślenia jak duszpasterstwo Kościoła, które nie potrafiłoby docenić Objawienia i jego tradycji w perspektywie lepszego zrozumienia i przekazywania wiary”⁵.

Celem artykułu jest dostarczenie przesłanek dotyczących nawrócenia pastoralnego w sanktuariach maryjnych w Polsce. W tym celu zostanie omówiona istota nawrócenia pastoralnego (1) oraz teologiczno-pastoralna wizja działalności sanktuariów ukazana w dokumentach Magisterium (2). Zwieńczeniem prowadzonej refleksji będzie zaproponowanie pewnych kierunków działań, co ma być inspiracją do zainicjowania synodalnych dyskusji na ten temat, jakie prowadzone powinny być na poziomie każdego sanktuarium maryjnego (3).

1. ISTOTA NAWRÓCENIA PASTORALNEGO

Określenie „nawrócenie pastoralne” pojawiło się w dokumencie podsumowującym V Ogólną Konferencję Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów z maja 2007 r. zwanym *Dokumentem z Aparecidy*⁶. Z treści dokumentu wynika, że wiąże się ono z przejściem „z duszpasterstwa jedynie

⁴ Franciszek, „Przemówienie do członków papieskiego Instytutu Studiów nad Małżeństwem i Rodziną im. Jana Pawła II *Piękno chrześcijańskiej rodziny* (27.10.2016)”, *L’Osservatore Romano*, wyd. pol., 11 (2016): 35.

⁵ Franciszek, „Przemówienie do członków papieskiego Instytutu Studiów nad Małżeństwem i Rodziną”, 35.

⁶ Zob. Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w nim życie* (Gubin: Wydawnictwo Przystanek Jezus, 2014), 370.

zachowawczego do duszpasterstwa zdecydowanie misyjnego”⁷. Franciszek, który jako kard. Jorge M. Bergolio przewodniczył komisji przygotowującej dokument końcowy wspomnianej Konferencji, wprowadził powyższe określenie do swojej adhortacji programowej *Evangelii gaudium*, wzywając wszystkich, aby „podążać drogą duszpasterskiego i misyjnego nawrócenia, które nie może pozostawić rzeczy w takim stanie, w jakim są”⁸.

Według Franciszka „nawrócenie pastoralne” powinno objąć każdy Kościół partykularny, czyli wszystkie diecezje, parafie i wspólnoty, co wymaga wejścia „w zdecydowany proces rozeznania, oczyszczenia i reformy” (EG 28–30). Papież apeluje, aby przyjrzeć się rzeczywistościom kościelnym, które mają służyć misji. Nieustannie podkreśla, że „nawrócenie pastoralne” wiąże się między innymi z koniecznością przeprowadzenia reformy struktur, które mają stać się bardziej misyjne, „aby duszpasterstwo [...] we wszystkich swoich formach było bardziej ekspansywne i otwarte, by doprowadziło pracujących w duszpasterstwie do przyjmowania postawy «wyjścia»” (EG 27). Owocem nawrócenia pastoralnego ma być duszpasterstwo misyjne, które „wymaga rezygnacji z wygodnego kryterium duszpasterskiego, że «zawsze się tak robiło»” (EG 33).

Franciszek, który apelował o „budowanie wymiaru komunijnego Kościoła z uwzględnieniem podmiotowości całego Ludu Bożego”, ciągle podkreślał rolę odgrywaną przez świeckich – ma ona polegać na tym, aby odkrywali oni swoje charyzmaty i bardziej angażowali się w życie kościołów partykularnych. Pasterze mają ich zachęcać do aktywnego uczestnictwa w misji ewangelizacyjnej, przygotowując ich zarazem do jej pełnienia⁹. Gdy papież zwraca uwagę na rolę świeckich, krytykuje klerykalizm, pisząc, że jedną z jego przyczyn jest niewłaściwie przeżywana przez duchownych eklezjologia II Soboru Watykańskiego¹⁰. Apeluje on, aby przewycięzać

⁷ Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy *Jesteśmy uczniami i misjonarzami*, 370.

⁸ Franciszek, EG, 25.

⁹ Franciszek, „Przemówienie do meksykańskich biskupów podczas spotkania w katedrze *Z proroczą odwagą* (13.02.2016)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 3–4 (2016): 26.

¹⁰ Franciszek, „List do kard. M. Ouelleta, przewodniczącego Papieskiej Komisji ds. Ameryki Łacińskiej, poświęcony zaangażowaniu wiernych świeckich w życie publiczne (09.03.2016)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 5 (2016): 4–5.

„wynaturzenie” klerykalizmu, które „traktuje wiernych świeckich jak dzieci i zubaża tożsamość duchownych”¹¹. Zwraca też uwagę na konieczność docenienia roli kobiet w Kościele i w świecie¹² oraz postuluje, aby stwarzać im przestrzenie w życiu Kościoła, włączając je w odpowiedzialne zadania duszpasterskie, towarzyszenie osobom, rodzinom i grupom oraz w refleksję teologiczną¹³. Podkreśla on, że chrześcijanie tworzący Kościół nie mogą być ludźmi zamykającymi się w parafii, ruchu, kręgu przyjaciół i osób myślących podobnie jak oni, ale mają być Kościołem wychodzącym poza siebie, w stronę „peryferii egzystencji”¹⁴. Takimi peryferiami są miejsca, w których nie ma Boga, i strefy, którym zagraża marginalizacja – znajdują się tam ludzie zepchnięci na margines i pogardzani przez innych¹⁵. Kościół w sposób szczególny ma zwracać się ku ludziom przeżywającym wielorakie ubóstwo, bo oni są uprzywilejowanymi adresatami Ewangelii (EG 48). Franciszek apeluje o bycie blisko osób doświadczających dawnych i nowych form ubóstwa, mówiąc m.in. o bezrobociu, emigracji, różnego rodzaju uzależnieniach¹⁶, co dotyczy migrantów, uchodźców, ludzi samotnych i starych (EG 210). W zapowiedzi papieskiej intencji modlitewnej na listopad 2021 r. znalazł się apel Franciszka o niesienie pomocy psychologicznej osobom przeżywającym wielorakie problemy psychiczne: „przeciążenie pracą i stres zawodowy powodują u wielu osób skrajne wy-

¹¹ Franciszek, „Przemówienie podczas spotkania z Komitetem Kierującym Latinoamerykańskiej Rady Biskupiej (CELAM) (07.09.2017)”, dostęp: 07.01.2023, <https://www.ekai.pl/papiez-do-celam-konieczne-jest-przewyciezenie-klerykalizmu/>.

¹² Franciszek, „Przemówienie do Papieskiego Wydziału Teologicznego Marianum *Świat bez matek nie ma przyszłości* (24.10.2020)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 11 (2020): 27.

¹³ Franciszek, „Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady Kultury *Kobiety ucieleśniają czułe oblicze Boga* (07.02.2015)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 3–4 (2015): 22.

¹⁴ Franciszek, „Przemówienie podczas spotkania z księżmi, zakonnikami i zakonnicami *Kościół wzrasta dzięki atrakcyjności świadectwa* (04.10.2013)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 11 (2013): 14–15.

¹⁵ Franciszek, „Orędzie na 50. Światowy Dzień Modlitw o powołania *Wyjście jako fundamentalne doświadczenie powołania* (29.03.2015)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 5 (2015): 16.

¹⁶ Franciszek, „Orędzie na XXIX Światowy Dzień Młodzieży *Zarażanie radością* (21.01.2014)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 2 (2014): 12.

czерpanie: psychiczne, emocjonalne, afektywne i fizyczne. Smutek, apatia i zmęczenie duchowe zdominowały życie ludzi przytłoczonych tempem współczesnego życia. Spróbujmy być blisko tych, którzy są wyczerpani, zrozpaczeni, bez nadziei, często po prostu słuchając w milczeniu”¹⁷. Papież podkreśla, że trzeba wspierać ubogich w sposób integralny, dając im przede wszystkim „opiekę duchową” (EG 199–200) i budując „kulturę spotkania”. W bulli ogłaszającej Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia *Misericordiae Vultus* z 2015 r. papież zauważa, że „architrawem, na którym wspiera się życie Kościoła, jest miłosierdzie. Wszystko w działaniu duszpasterskim Kościoła powinno być przepojone czułością, z którą kieruje się do wiernych; w tym, co głosi i o czym daje świadectwo światu, nie może nigdy brakować miłosierdzia”¹⁸.

Według Franciszka istnieje ścisły związek duszpasterstwa z macierzyństwem – podkreśla on, że Kościół ma być Matką „o otwartym sercu”, przemawiającą z miłością do swoich dzieci, wsłuchującą się w ich troski i uczącą się od nich (EG 62). Duszpasterstwo jest realizowaniem macierzyństwa Kościoła rodzącego, karmiącego, wychowującego, korygującego, prowadzącego za rękę. Kościół ma ciągle odkrywać swoje macierzyńskie miłosierdzie, bo bez tego nie wejdzie w świat ludzi poranionych, potrzebujących zrozumienia, przebaczenia i miłości¹⁹.

W nauczaniu Franciszka dużo miejsca zajmuje kwestia przepowiadania, z podkreśleniem jego wymiaru kerygmatycznego i mistagogicznego (EG 160–162). Papież zaznacza, że w działalności ewangelizacyjnej Kościoła centralne miejsce powinno odgrywać pierwsze przepowiadanie lub kerygma (EG 164). Franciszek poświęca dużo uwagi konieczności dobrego głoszenia homilii – biblijnych, obrazowych, przygotowanych, właściwie skonstruowanych, które będą przepowiadały kerygmat (EG 145–159).

¹⁷ Franciszek, „Papieska Intencja Modlitwy na listopad 2021”, dostęp: 24.07.2025, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-11/papiez-modlmy-sie-za-osoby-cierpiace-z-powodu-depresji.html>.

¹⁸ Franciszek, *Misericordiae Vultus*. Bulla ogłaszająca Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia (Watykan, 2015): 10.

¹⁹ Franciszek, „Przemówienie podczas spotkania z episkopatem Brazylii *Duszpasterstwo to realizowanie macierzyństwa Kościoła* (27.07.2013)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 10 (2013): 23.

Apeluje, aby unikać niekończących się i nudnych homilii, z których nic nie można zrozumieć²⁰.

Papież zwraca uwagę na rolę sakramentów, przypominając, że są one uprzywilejowanym miejscem spotkania z Chrystusem i miejscem łaski²¹. Wiodącą rolę przypisuje Eucharystii, zwłaszcza niedzielnej, akcentując jej wymiar wspólnotowy i podkreślając, że tworzy ona komunie osób²². Z udziału w Eucharystii ma wynikać zaangażowanie w służbę ludziom ubogim, chorym i zepchniętym na margines²³. Ważną rolę w nauczaniu Franciszka odgrywa kwestia sprawowania sakramentu pokuty i pojednania. Jako sakrament uzdrowienia pomaga on uzdrowić duszę i serce. Według papieża ksiądz, który sprawuje sakrament pokuty, okazuje miłosierne serce przez przyjęcie i wysłuchanie penitenta, nie powinien być ani „rygorystą”, ani „nadmiernie tolerancyjnym”²⁴. Spowiednik ma pomagać ludziom w powrocie do Boga, pamiętając, że konfesjonał to nie „sala tortur” i „nie przesłuchanie”²⁵.

W kontekście działalności liturgicznej Kościoła warto przywołać list Franciszka *Desiderio desideravi* z 2022 r., w którym podkreśla on konieczność formacji liturgicznej, wyróżniając jej dwa ściśle połączone aspekty: formację do liturgii i formację przez liturgię²⁶. Gdy papież podkreśla rolę *ars celebrandi*, zauważa, że nie można sprowadzać liturgii do zwykłego przestrzegania rubryk, a zarazem krytykuje fantazyjną i twórczą działalność bez reguł²⁷.

²⁰ Franciszek, „Przemówienie podczas spotkania z księżmi”, 14.

²¹ Franciszek, „Przemówienie podczas audiencji dla polskich biskupów przybyłych do Watykanu z wizytą *ad limina Apostolorum* Boże miłosierdzie nikogo nie wyklucza (07.02.2014)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 2 (2014): 29.

²² Franciszek, „Przemówienie podczas audiencji generalnej *Słowo i chleb* (05.02.2014)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 3–4 (2014): 43.

²³ Franciszek, „Przemówienie podczas audiencji generalnej *Spotkanie, które zmienia życie* (15.02.2014)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 3–4 (2014): 43.

²⁴ Franciszek, „Przemówienie podczas spotkania z kapłanami z diecezji rzymskiej *Żyjemy w epoce miłosierdzia* (06.03.2014)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 3–4 (2014): 30–31.

²⁵ Franciszek, „Katecheza wygłoszona podczas audiencji jubileuszowej *Nie utrudniajcie pojednania z Bogiem* (30.04.2016)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 5 (2016): 26.

²⁶ Franciszek, List apostolski *Desiderio desideravi* (Watykan, 2022): 29.

²⁷ Franciszek, List apostolski *Desiderio desideravi*, 10.

Franciszek wspomina o ewangelizacyjnej roli pobożności ludowej, zwłaszcza w sanktuariach, określając ją jako skarb Kościoła i zwracając uwagę na to, że jest ona autentycznym wyrazem spontanicznej działalności misyjnej ludu Bożego. Przez nią wiara, wcielając się w kulturę, jest dalej przekazywana (EG 122–124). W niej znajduje się „siła czynnie ewangelizująca” (EG 126). Pobożność ludowa też musi być ewangelizowana, gdyż istnieje niebezpieczeństwo, że wkradną się w nią pewne błędy²⁸.

Franciszek wzywa cały Kościół do odczytywania znaków i potrzeb czasu oraz odpowiadania na nie²⁹.

Według Franciszka nawrócenie pastoralne i związane z nim duszpaństwo misyjne mają być ujmowane w perspektywie ewangelizacji. Odwołując się do *Evangelii nuntiandi* Pawła VI, podkreśla, że ewangelizacja jest celem istnienia Kościoła, a zarazem zwraca uwagę, że od otwarcia się na Duch Świętego i od unikania „ukrywania się w chronionych strefach logiki «zawsze tak było»” zależy Jego prawdziwa odnowa³⁰.

Franciszek podkreśla też łączność między procesem nawrócenia pastoralnego a procesem synodalnym. Przemawiając 2 października 2024 r., w czasie Drugiej Sesji XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, stwierdził, że „proces synodalny jest [...] procesem uczenia się, w trakcie którego Kościół uczy się lepiej poznawać siebie samego i określać formy działania duszpasterskiego najbardziej dostosowane do misji powierzonej mu przez Pana”³¹. Leon XIV pragnie kontynuować ten proces, wskazując, że „synodalność jest stylem, postawą, która pomaga nam być Kościołem, promując autentyczne doświadczenia uczestnictwa i komunii”³².

²⁸ Franciszek, „Homilia podczas mszy świętej dla członków bractw kościelnych *Ewangeliczność, eklezjalność, misyjność* (05.05.2013)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 7 (2013): 6.

²⁹ Franciszek, „Przemówienie podczas audiencji dla Ruchu Fokolarynów (06.02.2021)”, dostęp: 08.08.2025, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-02/papiez-do-fokolarynow-czytanie-znakow-czasu-odwaga-gloszenia.html>.

³⁰ Franciszek, „Przemówienie podczas audiencji generalnej *Gorliwość ewangelizacyjna wypływa ze świętości* (22.03.2023)”, dostęp: 08.08.2025, <https://deon.pl/kosciol/papiez-franciszek-gorliwosc-ewangelizacyjna-wyplywa-ze-swietosci,2449695>.

³¹ Franciszek, „Przemówienie w czasie Drugiej Sesji XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów (02.10.2024)”, dostęp: 09.08.2025, <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2024/october/documents/20241002-sinodo-vescovi.html>.

³² Leon XIV, „Pozdrowienie skierowane do członków Rady Zwyczajnej Sekretar-

2. TEOLOGICZNO-PASTORALNA WIZJA DZIAŁALNOŚCI SANKTUARIUM

Po ukazaniu istoty nawrócenia pastoralnego należy teraz odwołać się do dokumentów Magisterium, aby ukazać zawartą w nich teologiczno-pastoralną wizję działalności duszpasterskiej sanktuarium. Część z nich powstała przed pontyfikatem Franciszka i jego apelami o nawrócenie pastoralne³³, a część już w trakcie jego posługi³⁴. Postulaty zawarte w jego nauczaniu mają być punktem odniesienia do dyskusji nad kierunkami odnowy pastoralnej sanktuariów maryjnych w Polsce.

Przy definiowaniu sanktuarium należy odwołać się do *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, który, ukazując jego istotę, zauważa: „Poprzez sanktuarium rozumie się kościół lub inne miejsce święte, do którego – za aprobatą ordynariusza miejscowego – pielgrzymują liczni wierni, z powodu szczególnej pobożności”³⁵. Z sanktuarium ściśle związane są pielgrzymki, będące „typowym wyrazem religijności ludowej”. Fakt ten podkreśla *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, zauważając, że „pielgrzym potrzebuje sanktuarium, a sanktuarium potrzebuje pielgrzyma” (DPLL 279). Przywoływany dokument pokazuje różne wymiary pielgrzymowania, które określają jego duchowość: eschatologiczny, pokutny, świąteczny, kultyczny, apostołski, wspólnototwórczy (DPLL 287). Z kolei dokument *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000* podkreśla, że „sanktuarium, do którego podąża chrześcijanin, winno stać się szczególnym «Namiotem Spotkania»” i zauważa, że „pielgrzymka przeżywana jako celebrowanie własnej wiary, jest dla chrześcijanina przejawem kultu, który należy pełnić w wierności względem tradycji, z żywą pobożnością oraz jako aktualizację własnej egzystencji pas-

riatu Generalnego Synodu Biskupów (26.06.2025)”, dostęp: 09.08.2025, <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/it/speeches/2025/june/documents/20250626-consiglio-sinodo.html>.

³³ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, (Watykan, 2002); Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000* (Watykan, 1998); Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego* (Watykan, 1999).

³⁴ Franciszek, List apostolski w formie *motu proprio Sanctuarium in Ecclesia* (Watykan, 2017).

³⁵ *Kodeks Prawa Kanonicznego* (Poznań: Pallottinum, 2022), kan. 1230.

chalnej” (PWJ 32). Dokument, zwracając uwagę na wewnętrzną dynamikę pielgrzymki, wyróżnia jej etapy obrazujące życie pielgrzyma: wyruszenie, drogę, nawiedzenie sanktuarium wzywające „do słuchania Słowa Bożego i uczestnictwa w sakramentach”, powrót przypominający „o jego misji bycia w świecie świadkiem zbawienia i budowniczym pokoju” (PWJ 32).

Szczególnie ważne jest realizowanie wskazanych przez *Kodeks Prawa Kanonicznego* zadań stojących przed duszpasterstwem w sanktuarium: „należy zapewnić wiernym obfitsze środki zbawienia przez gorliwe głoszenie słowa Bożego, odpowiednie ożywienie życia liturgicznego, zwłaszcza przez sprawowanie Eucharystii i pokuty, oraz przez kultywowanie zatwierdzonych form pobożności ludowej” (KPK kan. 1234 § 1). Refleksję zawartą w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* rozwinął i doprecyzował Jan Paweł II, który w przemówieniu do plenarnego zgromadzenia Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych z 25 czerwca 1999 r. podał całościową, ujętą w kluczu trzech podstawowych funkcji Kościoła, wizję zadań duszpasterskich wpisanych w ontologię pastoralnej misji sanktuarium. Określając sanktuaria mianem „oaz ducha”, stwierdził: „społeczność kościelna może w nich znaleźć klimat wybitnie sprzyjający rozważaniu słowa Bożego i sprawowaniu sakramentów, zwłaszcza pokuty i Eucharystii” oraz „przeżyć owocne doświadczenie wiary i okazać miłość braciom przez dzieła miłosierdzia i służby potrzebującym”³⁶. Również Franciszek w liście apostolskim w formie *motu proprio Sanctuarium in Ecclesia* z 2017 r., podporządkowującym sanktuarium Papieskiej Radzie ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, ujął zadania sanktuarium w kluczu trzech podstawowych funkcji Kościoła. Napisał w nim, że „sanktuarium jest miejscem świętym, gdzie głoszenie Słowa Bożego, sprawowanie sakramentów, zwłaszcza Eucharystii i Pojednania, świadectwo miłosierdzia wyrażają wielkie zaangażowanie Kościoła w ewangelizację”³⁷.

Przywołajmy wybrane myśli z nauczania Magisterium dotyczące funkcjonowania sanktuarium, ujmując je w kluczu trzech funkcji podsta-

³⁶ Jan Paweł II, „Przemówienie do plenarnego zgromadzenia Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych *Sens pielgrzymowania do sanktuariów* (25.06.1999)”, *L'Osservatore Romano*, wyd. pol., 11 (1999): 23.

³⁷ Franciszek, List apostolski *Sanctuarium in Ecclesia* wydany w formie *motu proprio* przekazujący kompetencje w zakresie sanktuariów Papieskiej Radzie ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji (Watykan, 2017): 4.

wowych, które mają związek z funkcjami Chrystusa, są wobec siebie komplementarne i stanowią trzon dynamiki Kościoła, zmierzając bezpośrednio do realizacji jego celów³⁸.

2.1. FUNKCJA PROROCKA

Ważną rolę w działalności duszpasterskiej sanktuarium powinna spełniać realizacja funkcji prorockiej, na co zwracają uwagę autorzy dokumentu *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego*. Podkreślają, że jest ono „w wyjątkowy sposób miejscem Słowa, w którym Duch powołuje do wiary i tworzy wspólnotę wierzących” (SPOP 10). Zauważamy, że *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* w pierwszej kolejności, zaraz po omówieniu podstaw teologicznych sanktuarium, zwraca uwagę na homilie, podkreślając, że „stanowiące zachętę do prawdziwego nawrócenia” są „zaproszeniem do życia w miłości, do liczniejszych dzieł miłosierdzia, do prowadzenia życia odznaczającego się naśladowaniem Chrystusa” (DPLL 263).

Realizacja funkcji prorockiej w sanktuarium powinna także uwzględniać inne formy przepowiadania, takie jak katechezy, rekolekcje i misje, konferencje, kongresy i sympozja naukowe. Warto w tym kontekście zauważyć, że *Dekret o uzyskaniu odpustu podczas Zwyczajnego Jubileuszu Roku 2025* ogłoszony przez Penitencjarię Apostolską w 2024 r. podkreśla, że „wierni będą mogli uzyskać odpust jubileuszowy, jeśli w duchu pobożności będą uczestniczyć w misjach ludowych, rekolekcjach lub spotkaniach formacyjnych poświęconych tekstom Soboru Watykańskiego II i *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, które odbędą się w kościele lub innym odpowiednim miejscu”³⁹. Sanktuarium, według przywoływanego już dokumentu *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego*, ma być miejscem rozwijania katechezy uwzględniającej wydarzenia, „które są

³⁸ Wiesław Przygoda, „Funkcje podstawowe Kościoła”, w *Leksykon teologii pastoralnej*, red. Ryszard Kamiński, Wiesław Przygoda, Marek Fiałkowski (Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2006): 259, 263.

³⁹ Penitencjaria Apostolska, *Dekret o uzyskaniu odpustu podczas Zwyczajnego Jubileuszu Roku 2025* (Watykan, 2024), III.

celebrowane w odwiedzanych miejscach, z ich charakterystycznymi cechami” (SPOP 10). Dokument zauważa, że głosząc katechezy „nie może zapominać ani o zachowaniu koniecznej hierarchii i przedstawianiu prawd wiary, ani o umiejscowieniu ich w ramach cyklu roku liturgicznego, w którym uczestniczy cały Kościół” (SPOP 10).

Jedną z form realizacji funkcji prorockiej w sanktuarium ma być także oddziaływanie dzieł sztuki sakralnej. Autorzy *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* stwierdzają, „iż sanktuarium jest już samo w sobie «dobrem kulturowym»”, podkreślają, że ma być ono punktem „odniesienia dla określenia tożsamości kulturowej danego ludu”, będąc „«centrum kultury» [...] w którym organizuje się wykłady i konferencje, podejmuje się interesujące inicjatywy wydawnicze, realizuje się przedstawienia, koncerty, wystawy i inne działania artystyczne i literackie” (DPLL 276).

2.2. FUNKCJA KAPLAŃSKA

Każde sanktuarium ma spełniać szczególne zadanie kultyczne, na co zwracają uwagę autorzy *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, podkreślając, iż pielgrzymujący wierni za cel główny stawiają sobie uczestniczenie „w celebracjach liturgicznych i w odprawianych nabożeństwach” (DPLL 265). Nakazują oni odpowiedzialnym za sanktuaria, aby celebrowana w nich liturgia „była przykładowa w swym wykonaniu”, tak aby wierni wracający z sanktuarium do swoich miejsc pochodzenia byli nią umocnieni i zbudowani, „co stanie się możliwe dzięki jej komunikatywności, prostocie obrzędowej i wierności obowiązującym przepisom liturgicznym” (DPLL 266). Podkreślają, że nie chodzi „o zwiększenie częstotliwości sprawowanych obrzędów, ale o ich jakość” (DPLL 266).

Według autorów dokumentu *Sanktuarium. Pamięć, obecność i prośba Boga żywego* sanktuaria są „uprzywilejowanymi miejscami posługi sakramentalnej, zwłaszcza Pojednania i Eucharystii, w której Słowo uzyskuje swoje najbogatsze i najskuteczniejsze urzeczywistnienie” (SPOP 11). Podkreślają oni rolę Eucharystii, pisząc, że jest ona „centrum i sercem całego życia sanktuarium, wydarzeniem łaski, w którym «zawiera się całe duchowe dobro Kościoła»” (SPOP 11). Wspomniana myśl koresponduje z zapisem w *Wprowadzenia teologicznego i pastoralnego do Zbioru Mszy*

o Najświętszej Maryi Pannie cytowanym wprost przez autorów *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* w punkcie 268: „celebracja Eucharystii jest szczytem i jakby punktem centralnym całego duszpasterstwa w sanktuariach”⁴⁰. Postulują oni, aby Eucharystia w sanktuariach „była przykładnie sprawowana i prowadziła wiernych do głębokiego spotkania z Chrystusem” (DPLL 268).

Ważną rolę w sanktuarium powinno też odgrywać sprawowanie sakramentu pokuty. Autorzy dokumentu *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000* podkreślają, że powinien on być „sprawowany ze szczególną gorliwością i zaangażowaniem, w połączeniu z dobrze poprowadzoną liturgią, z towarzyszeniem modlitw i śpiewów, przy zapewnieniu należytej dyspozycyjności szafarzy oraz dostatecznego czasu, tak aby osobiste nawrócenie posiadało Boską pieczęć i było przeżywane we wspólnocie Kościoła” (PWJ 36). Twórcy *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* szczegółowo omawiają trzy zasadnicze warunki, które powinny być spełnione dla właściwego sprawowania sakramentu pokuty, a są to: miejsce sprawowania, przygotowanie do sakramentu, wybór odpowiedniego obrzędu (DPLL 267). Podejmując kwestię miejsca sprawowania, podkreślają, że w sanktuarium powinno być miejsce wydzielone tak, aby nic nie zakłóciło przebiegu osobistej rozmowy penitenta ze spowiednikiem. Przygotowanie do sakramentu powinno uwzględniać zawarte w *Obrzędach pokuty* propozycje pastoralne, na przykład spotkania przygotowawcze połączone ze słuchaniem i rozważaniem słowa Bożego służące pomocą tym wiernym, którzy tego potrzebują (DPLL 267).

Autorzy *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, odwołując się do *Rytuału Sakramentu chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, podkreślają, że w sanktuarium powinno mieć miejsce wspólnotowe namaszczenie, szczególnie przy okazji pielgrzymek chorych (DPLL 269). Odnośnie do kwestii sprawowania innych sakramentów zauważają, że – uwzględniając przepisy biskupa diecezjalnego – powinna istnieć współpraca między sanktuarium i parafią. Według ich wskazań sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskie-

⁴⁰ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, „Wprowadzenie teologiczne i pastoralne”, w *Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie* (Poznań: Pallottinum, 1998): 30.

go wymagające dłuższego przygotowania z zasady powinny być udzielane w parafii (DPLL 270).

Nauczanie Magisterium zwraca też uwagę na pozasakramentalne wymiary funkcji kapłańskiej, podejmując kwestię pobożności ludowej. Twórcy *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* cały IV rozdział tego dokumentu poświęcają omówieniu różnych przejawów pobożności ludowej praktykowanych w roku liturgicznym, natomiast autorzy dokumentu *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego* podkreślają, że sanktuarium „może stać się doskonałym miejscem pogłębienia wiary”, stwarzając „okazję nowej ewangelizacji”, wnosząc „wkład w promocję religijności ludowej bogatej w wartości” (SPOP 10). Powyższą kwestię podejmuje także *Kodeks Prawa Kanonicznego*, w którym nacisk położono na konieczność kultywowania w sanktuariach „zatwierdzonych form pobożności ludowej” (KPK kan. 1234 § 1). Musi ona jednak być, na co zwraca uwagę *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*, oczyszczana i stopniowo odnawiana z magii, zabobonu, spirytyzmu, mieć odniesienie do Ewangelii i zachowywać ducha biblijnego, liturgicznego, ekumenicznego oraz antropologicznego (DPLL 12).

Podejmując kwestię przeżywania pobożności ludowej w sanktuarium maryjnym, należy zwrócić uwagę na konieczność właściwego realizowania pobożności maryjnej. Jej źródłem natchnienia, stałym punktem odniesienia i ostatecznym celem ma być liturgia, na co zwraca uwagę *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* (DPLL 184). Dokument podkreśla, że nabożeństwa maryjne, stanowiące owoc i wyraz pobożności maryjnej, powinny mieć charakter trynitarny, odwoływać się do Pisma Świętego oraz „uwzględniać aspekty antropologiczne, a ukazując właściwe znaczenie mężczyzny i kobiety, mają odpowiadać na ich zapotrzebowania”. Mają one odznaczać się nastawieniem eschatologicznym oraz „wyrażać charakter misyjny Kościoła oraz przynależny uczniom Chrystusa obowiązek dawania świadectwa” (DPLL 186). Powyższą kwestię podejmują też autorzy dokumentu *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego*, apełując do odpowiedzialnych za duszpasterstwo sanktuariów o zwracanie baczonej uwagi „na to, aby różne wyrazy pobożności maryjnej integrowały się w życiu liturgicznym, które stanowi centrum tożsamości sanktuarium”. Podkreślają oni, że pielgrzym, „zbliżając się do Maryi [...], powinien odczuwać powołanie do życia tym «wymiarom paschalnym», który stopnio-

wo przekształca jego życie poprzez przyjęcie Słowa, sprawowanie sakramentów i zaangażowanie na rzecz braci (SPOP 18).

Podczas przemówienia wygłoszonego 28 listopada 2018 r. do uczestników I Międzynarodowego Kongresu rektorów i pracowników sanktuariów pt. *Sanktuarium otwarte na nową ewangelizację* Franciszek podkreślił, że powinny one „sprzyjać modlitwie Kościoła, która wraz ze sprawowaniem sakramentów czyni obecnym i skutecznym zbawienie”⁴¹. Według papieża „sanktuaria są wezwane do ożywiania modlitwy każdego pojedynczego pielgrzyma w ciszy swojego serca”⁴².

2.3. FUNKCJA CARITAS

Autorzy *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* podkreślają, że sanktuaria powinny także świadczyć o miłości, co ma się przejawiać w „życzliwym odnoszeniu do drugiego człowieka, w miłosierdziu, solidarności i dzieleniu się z bliźnimi, w pomocy i darze z siebie” (DPLL 275). Okazywana tam miłość ma się wyrażać w czterech głównych kierunkach działalności. Pierwszym z nich ma być „organizowanie i utrzymywanie centrów opieki społecznej”, czego konkretnym wyrazem ma być działalność szpitali, instytutów wychowawczych dla biednych dzieci, domów starców. Drugi kierunek działań ma się wyrażać okazywaniem gościnności i stwarzaniem warunków do odpoczynku dla pielgrzymów. Trzeci kierunek działań ma być związany ze szczególną troską „o pielgrzymów starszych, chorych, upośledzonych”, dla których mają być nie tylko zarezerwowane najlepsze miejsca w sanktuarium, ale także odpowiednio dobrane dla nich godziny nabożeństw, co zarazem nie będzie się wiązało z ich izolacją od pozostałych wiernych. Czwarty kierunek świadczenia miłości ma się przejawiać w dyspozycyjności i posłudze duszpasterzy sanktuarium wobec wszystkich pielgrzymów „bez względu na ich wykształcenie, status materialny i pochodzenie” (DPLL 275).

⁴¹ Franciszek, „Sanktuarium uprzywilejowanym miejscem miłosierdzia”, dostęp: 25.07.2025, <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2018-11/przemowienie-do-rektorow-sanktuarium.html>.

⁴² Ibidem.

Podjmując kwestię charytatywnej posługi sanktuarium, warto też przywołać dokument *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*. Jego autorzy proponują, aby rozwijać rozpowszechnioną w wielu miejscach tradycję przekazywania osobom najuboższym ofiar zebranych od wiernych. Podkreślają także, że „opieka nad pielgrzymującymi chorymi jest najbardziej znaczącym wyrazem miłości [...] sanktuarium”, apelują o przyjmowanie ich „z jak najgorętszą gościnnością”, zwracają uwagę na właściwe przygotowanie struktur, komunikacji i transportu (PWJ 38). Z kolei autorzy dokumentu *Sanktuarium. Pamięć, obecność i prorocтво Boga żywego* podkreślają konieczność zadbania o duszpasterstwo rodzin (SPOP 12).

Dokumenty Magisterium ukazują teologiczno-pastoralną wizję działalności duszpasterskiej sanktuarium i zwracają uwagę na rolę, jaką ma ono odgrywać w procesie ewangelizacji. Twórcy *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii* zauważają, że w wielu sanktuariach przekazuje się wiernym orędzie Chrystusa w najprzeróżniejszych formach jako „konieczność nawrócenia, zachętę do naśladowania Chrystusa, do wytrwałości [...] sprawiedliwości”, zwracają uwagę na konieczność przedstawiania wiernym przybywającym do sanktuarium podstawowych elementów przesłania ewangelicznego. Ma do nich należeć treść Kazania na Górze, radosna nowina o dobroci i ojcostwie Boga, Jego miłościwej Opatrzności, przykazanie miłości, ukazanie zbawczego znaczenia krzyża i transcendentnego przeznaczenia życia ludzkiego (DPLL 274). O roli sanktuarium w ewangelizacji pisał także Franciszek w cytowanym już liście *Sanctuarium in Ecclesia*, gdzie podkreślał, że „sanktuaria są wezwane, aby odegrać rolę w nowej ewangelizacji współczesnego społeczeństwa”⁴³. Ukazywał w nim zadania, jakie ma pełnić Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji w kontekście troski o sanktuaria, zwracając uwagę na konieczność badania przez nią działań promujących rolę ewangelizacyjną sanktuariów, podtrzymywanie w nich pobożności ludowej, prowadzenie nadzoru „nad ofertą dla pielgrzymów” oraz podnoszenie „poziomu kulturalnego i artystycznego sanktuariów według *via pulchritudinis* jako szczególnego sposobu działalności ewangelizacyjnej Kościoła”⁴⁴. Warto w powyższym kontekście przywołać też wypowiedź abp. Rino Fisichelli kierującego Papieską Radą ds. Krzewienia Nowej

⁴³ Franciszek, *Sanctuarium in Ecclesia*, 5.

⁴⁴ Franciszek, *Sanctuarium in Ecclesia*, 5.

Ewangelizacji, który podczas przemówienia do uczestników spotkania dla rektorów i kustoszy sanktuariów w Watykanie w 2018 r. podkreślił, że są one siłą napędową nowej ewangelizacji i apelował, aby tak formować przybywających do nich pielgrzymów, żeby odkrywając na nowo dary chrztu, byli uczniami-misjonarzami zmartwychwstałego Pana⁴⁵. Zwrócił też uwagę na fakt, że pielgrzymka nie kończy się w sanktuarium i w związku z tym zaapelował, aby w parafiach kontynuować podjęte w jej trakcie działania⁴⁶.

Kwestię wzajemnego oddziaływania sanktuarium i parafii podjęli autorzy opublikowanej w 2020 r. przez Kongregację ds. Duchowieństwa instrukcji *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła*. Ukazując kierunki, w których powinny zmierzać parafie, wskazali oni na realizowany w sanktuariach „duchowy i eklezjalny [...] styl”⁴⁷. Autorzy dokumentu, określając sanktuaria jako prawdziwe i właściwe „placówki misyjne”, które „charakteryzują się przyjęciem, życiem modlitwą i ciszą, która pokrzepia ducha, a także sprawowaniem sakramentu pojednania i wrażliwością na potrzeby ubogich”, podkreślają znaczenie pielgrzymek parafialnych, ukazując ich rolę we wzrastaniu we wspólnocie, która dzięki nim ma być bardziej otwarta i gościnna⁴⁸. Autorzy instrukcji pokazują także, że zarówno sanktuaria, jak i parafie mają być miejscem spotkania z obliczem miłosiernego Chrystusa i Kościoła, w którym biedni i wykluczeni mają „uprzywilejowane miejsce”⁴⁹.

Do wielorakich działań duszpasterskich podejmowanych w sanktuariach są powołani wszyscy członkowie Ludu Bożego – zarówno duchowni, jak i wierni świeccy. Wskazują na to autorzy dokumentu *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego*, podkreślając, że w sanktuarium „trzeba promować wkład osób świeckich przygotowanych do katechezy

⁴⁵ I. Zielonka, „Bp Libera spotkał się z rektorami i kustoszami sanktuariów z diecezji płockiej”, dostęp: 06.08.2025, <https://www.ekai.pl/bp-libera-spotkal-z-rektorami-i-kustoszami-sanktuariow-z-diecezji-plockiej/>.

⁴⁶ Zielonka, „Bp Libera spotkał się z rektorami i kustoszami sanktuariów”.

⁴⁷ Kongregacja ds. Duchowieństwa, Instrukcja *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła* (Watykan, 2020), 30.

⁴⁸ Kongregacja ds. Duchowieństwa, Instrukcja *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej*, 30.

⁴⁹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, Instrukcja *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej*, 32.

i ewangelizacji [...] w taki sposób, aby [...] wyrażało się bogactwo charyzmatów i posług, jakie Duch Święty wzbudza w Kościele” (SPOP 10). Według autorów dokumentu wszyscy pełniący posługę duszpasterską w sanktuariach mają być do niej odpowiednio formowani (SPOP 10).

3. KU PRZYSZŁOŚCI

Po ukazaniu istoty nawrócenia pastoralnego oraz teologiczno-pastoralnej wizji działalności sanktuarium maryjnego należy teraz zaproponować wytyczenie kierunków działań na przyszłość. Będą one koncentrować się wokół trzech funkcji podstawowych Kościoła, których właściwa realizacja ma służyć wypełnianiu przez nie misji posłannictwa zbawczego. Trzeba w tym miejscu przywołać Benedykta XVI, który w encyklice *Deus Caritas est* pisał o trzech funkcjach podstawowych Kościoła, podkreślając konieczność ich komplementarnego traktowania⁵⁰.

W kontekście realizacji funkcji prorockiej należy ciągle stawiać pytanie o jakość homilii głoszonych w sanktuariach maryjnych. Dla pielgrzymów mają one stanowić podstawową formę poznawania orędzia zbawczego dotyczącego miłości Boga nieustannie wzywającego każdego człowieka do osobistego nawrócenia i późniejszego angażowania się w proces ewangelizacji. Dokonując ewaluacji homilii głoszonych w sanktuariach maryjnych, jak też innych działań, pod kątem wierności nauczaniu Magisterium i stawiania czoła wyzwaniom współczesności, należy postawić sobie pytanie: w jakim stopniu uwzględnia się w nich podstawy biblijno-teologiczne, w tym podejmowanie treści kerygmatycznych? Wydaje się, że część kaznodziejów jeszcze w różnym stopniu popełnia jeden z siedmiu „grzechów głównych”, o których pisał jeden z najwybitniejszych polskich mariologów o. Celestyn Napiórkowski: przeciwko Słowu Bożemu, Bogu, Bożemu Królestwu, Chrystusowi, Duchowi Świętemu, Matce Najświętszej, Ewangeli⁵¹. Rodzi się też pytanie dotyczące odnoszenia głoszonych homilii do konkretnych sytuacji egzystencjalnych słuchaczy i odpowiadania na

⁵⁰ Benedykt XVI, DCE, 25.

⁵¹ Stanisław Celestyn Napiórkowski, „«Siedem grzechów głównych» przepowiadania maryjne czyli jak nie nauczać o Matce Najświętszej”, *Homo Dei* t. 3-4 (2020): 122–135.

nie w świetle słowa Bożego z podkreśleniem tego, że każdy pielgrzym po powrocie do swojej parafii ma być „ucznem-misjonarzem” oraz „świadkiem nadziei” angażującym się, adekwatnie do otrzymanych charyzmatów i życiowego powołania, w ewangelizację świata. Nie wolno przy tym zapominać, że do sanktuariów przybywają osoby o różnym stopniu doświadczenia wiary, a ich sytuacje należy roztropnie uwzględniać w głoszonych homiliach i innych podejmowanych działaniach duszpasterskich, co z pewnością wymaga profesjonalizmu związanego z dobrym przygotowaniem, stałą formacją i prawidłowym odczytywaniem aktualnych kontekstów i potrzeb.

Gdy stawia się pytanie o realizację funkcji prorockiej w sanktuariach maryjnych, należy też zastanowić się nad kwestią prowadzonych tam rekolekcji czy głoszonych katechez wielowymiarowo pogłębiających wiarę ich uczestników i odpowiadających na ich zróżnicowane potrzeby. Szukając inspiracji do podejmowania różnych inicjatyw, warto sięgnąć do praktyk realizowanych już w niektórych polskich sanktuariach maryjnych, które obejmują rekolekcje eucharystyczne (Częstochowa), rekolekcje dla różnych odbiorców, np. osób w żałobie, małżeństw, rekolekcje przygotowujące do spowiedzi generalnej czy dotyczące podstaw rozeznawania duchowego (Licheń). Warto też podejmować refleksję nad ewangelizacyjnym wymiarem sztuki sakralnej i prowadzonej w sanktuariach działalności kulturalnej (np. koncerty pieśni/piosenki i muzyki sakralnej), dbając o to, aby była ona zakorzeniona teologicznie i dobrze spełniała funkcję poznawczo-formacyjną, właściwie kształtując gusta odbiorców. Czy jednak w niektórych polskich sanktuariach maryjnych nie spotkamy się nieraz z pewnymi przejawami „religijnego kiczu”, który nie służy ani religijnej, ani estetycznej formacji przybywających tam pielgrzymów?

Pogłębioonej refleksji należy także poddać kwestię realizacji funkcji kapłańskiej w sanktuariach maryjnych w Polsce. Główne pytanie powinno dotyczyć „pięknego i godnego”, zgodnego z normami, sprawowania liturgii. Dotyczy to szczególnie celebrowania sakramentu Eucharystii, jak też stworzenia możliwości adoracji Najświętszego Sakramentu w ciszy w oddzielnej kaplicy, co możliwe jest w sanktuariach maryjnych w Częstochowie czy Licheniu. Należy też zwrócić uwagę na sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania, z którego nieraz pielgrzymi korzystają po latach przerwy. Zgodnie ze wskazaniami Magisterium należy zadbać o stworzenie godnych

warunków do jego sprawowania⁵². Rodzi się też pytanie o prowadzenie w sanktuariach nabożeństw pokutnych oraz propagowanie rachunków sumienia, wydanych w formie broszury lub aplikacji, a uwzględniających także „grzechy współczesności” związane na przykład z niepłaceniem podatków czy nadmiernym korzystaniem z internetu⁵³. Należy także zadbać o wspólnotowe sprawowanie sakramentu namaszczenia chorych, właściwie przygotowując wiernych do jego przyjęcia i tłumacząc jego istotę. Podejmując kwestię realizacji funkcji kapłańskiej, należy także zwrócić uwagę na pracę formacyjną związaną z „ewangelizowaniem pobożności ludowej”, oczyszczeniem jej z elementów magii i zabobonu, co może się dokonywać w ramach głoszonych homilii lub we właściwie przygotowanych ogłoszeniach duszpasterskich.

Ważną kwestią w sanktuariach maryjnych w Polsce jest realizacja funkcji Caritas. Mają one odpowiadać na wielorakie „potrzeby ubogich”. Wyzwania czasów współczesnych związane z pojawiającymi się przestrzeniami „nowego ubóstwa”, które przejawia się w występowaniu wielu problemów natury psychologicznej i związanych z tym zagadnieniem nowych uzależnień, wymagają budowania sieci wielowymiarowego wsparcia⁵⁴. Wskazane jest, aby w polskich sanktuariach maryjnych dobrze funkcjonowały poradnie rodzinne skupiające specjalistów wyznających wartości chrześcijańskie⁵⁵. Wato byłoby też zadbać o to, aby przy sanktuariach powstawały telefony duszpasterskie, czego dobrym przykładem jest *Jasnogórski Telefon Zaufania*, w którym specjaliści z różnych dziedzin (psycholodzy, pedagodzy, prawnicy i teolodzy) udzielają wsparcia duchowego i emocjo-

⁵² Specjalna kaplica pokutna funkcjonuje w sanktuarium maryjnym w Częstochowie.

⁵³ Tego typu rachunki sumienia są umieszczone przy konfesjonalach w sanktuarium w Licheniu.

⁵⁴ W Licheniu funkcjonuje Centrum Pomocy Rodzinie i Osobom Uzależnionym, które świadczy pomoc psychologiczną osobom z problemami emocjonalnymi i w relacjach, jak też cierpiącym na szereg uzależnień substancjalnych i czynnościowych oraz ich bliskim. W ostatni weekend lipca organizuje się tam Spotkania Trzeźwościowe, w ramach których odbywa się wiele mitingów oraz spotkań z psychologami i terapeutami.

⁵⁵ Tego typu poradnie funkcjonują w sanktuariach maryjnych w Licheniu oraz w Częstochowie. Warto też wspomnieć, że w Licheniu funkcjonuje Ośrodek Wsparcia Płodności „NaProTechnology” pomagający małżeństwom mającym trudności z poczęciem dziecka lub utrzymaniem ciąży.

nalnego osobom, które dzwonią w związku ze swoimi problemami. Może warto też, w miarę możliwości, zadbać o tworzenie przy sanktuariach stałych ośrodków wsparcia, czego dobrym przykładem jest działające w Licheniu stacjonarne Hospicjum św. Stanisława Papczyńskiego. Obiektywnie należy zauważyć, że chociaż w większych polskich sanktuariach maryjnych realizuje się dużo wielorakich inicjatyw właściwie spełniających funkcję Caritas, to jednak należy zadbać o to, aby były one realizowane na większą skalę i w różnych miejscach, tworząc dającą nadzieję „kulturę spotkania”.

Gdy dokonuje się refleksji nad nawróceniem pastoralnym sanktuariów maryjnych w Polsce, trzeba postawić pytanie o stopień zaangażowania świeckich w ich działalność duszpasterską. Czy nie jest ona nieraz sklerykalizowana tak, że osoby duchowne pełnią tam większość posług, natomiast osobom świeckim powierza się wyłącznie zadania porządkowo-organizacyjne? Trzeba w tym kontekście zwrócić uwagę na właściwe zrozumienie tożsamości duchownych, których głównym zadaniem jest sprawowanie sakramentów, czy też głoszenie dobrze przygotowanych homilii. Z kolei właściwie uformowani świeccy mogą na przykład prowadzić katechezy, składać świadectwa dotyczące ewangelicznego sposobu życia w różnych uwarunkowaniach codzienności czy też pełnić posługę w poradnictwie rodzinnym.

Prowadzenie zgodnego z nauczaniem Magisterium i adekwatnego do wyzwań współczesności duszpasterstwa w sanktuariach maryjnych wymaga stałej, wielowymiarowej (ludzkiej, duchowej, teologicznej i pastoralnej) formacji posługujących tam osób duchownych i świeckich. Wskazane jest, aby w jej ramach zapraszać do sanktuariów maryjnych różnych specjalistów, którzy dostarczać będą zobiektywizowanych przesłanek oraz pomogą w spojrzeniu na prowadzone duszpasterstwo z „lotu ptaka”. Autor artykułu ceni sobie fakt, że na zaproszenie kustoszy sanktuariów maryjnych w Częstochowie i Licheniu mógł prowadzić takie warsztaty formacyjne, w czasie których możliwe było dokonanie krytycznej oceny prowadzonej tam działalności i wspólne wytyczanie kierunków działań na przyszłość.

PODSUMOWANIE

Autor artykułu ma świadomość odmiennej sytuacji w polskich sanktuariach maryjnych, w których realizowane są różne formy pracy duszpasterskiej, nie rości więc sobie prawa do udzielania rozstrzygających odpowiedzi na pytania o ostateczne kierunki nawrócenia pastoralnego, ale zachęca do zainicjowania lokalnych dyskusji na ten temat, które prowadzone będą w duchu synodalnym. Należy w ich trakcie nie tylko skupić się na realizacji trzech funkcji podstawowych Kościoła, ale także zwrócić uwagę na sposób realizacji funkcji pozareligijnych (ekstensywnych), co nie było przedmiotem refleksji w niniejszym artykule⁵⁶. Taką dyskusję, prowadzoną w duchu synodalnym, powinni podjąć RAZEM zarówno duchowni, jak też wierni świeccy, biorąc pod uwagę postulowaną przez Franciszka w *Evangelii gaudium* rezygnację z „wygodnego kryterium duszpasterskiego, że «zawsze się tak robiło»” (EG 33). Czy w polskich sanktuariach maryjnych nie próbuje się nieraz „wlewać starego wina do nowych bukłaków” (zob. Łk 5,33–39)? Wyzwania obecnych czasów wymagają synodalnej rewizji realizowanych tam metod i form duszpasterskich pod kątem ich odpowiedzi na pojawiające się znaki czasu i potrzeby pielgrzymów. Nieustannie nie można przy tym zapominać, że cała posługa duszpasterska Kościoła, w tym realizowana w sanktuariach maryjnych, powinna być wpisana w główny cel jego istnienia – ewangelizację i prowadzenie ludzi do zbawienia. Trzeba w tym miejscu przywołać nauczanie autorów dokumentu końcowego XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów z 2024 r. pt. *Ku Kościołowi Synodalnemu. Komunia, uczestnictwo, misja*, którzy wzywają wszystkich do synodalnej dyskusji, wskazując ją jako „drogę odnowy duchowej i reformy strukturalnej, aby uczynić

⁵⁶ Zalicza się do nich funkcje kulturową, patriotyczną, charytatywno-opiekuńczą, naukowo-edukacyjną, wychowawczą, integracyjną, turystyczną, ekonomiczną. Zob. Izabela Soljan, Elżbieta Biłska-Wodecka, Antoni Jackowski, „Funkcje Sanktuarium w Kościele rzymskokatolickim”, w *Osoba, środowisko, transcendencja: księga jubileuszowa dedykowana prof. Romanowi Jusiakowi OFM*, red. Franciszka Wanda Wawro, Andrzej Łuczyński, Lidia Pietruszka (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016): 240. Autor uważa, że wymieniana przez wspomnianych autorów funkcja charytatywno-opiekuńcza powinna być umiejscawiana w ramach podstawowej funkcji Caritas.

Kościół bardziej uczestniczącym i misyjnym”⁵⁷. Autorzy dokumentu zauważają, że „cechy Kościoła synodalnego widoczne są w Maryi” i podkreślają, że jest ona „figurą Kościoła, który słucha, modli się, rozmyśla, prowadzi dialog, towarzyszy, rozeznaje, decyduje i działa”⁵⁸. Zwracają też uwagę na fakt, że od Matki Bożej „uczymy się sztuki słuchania, zwracania uwagi na wolę Boga, posłuszeństwa Jego Słowu, umiejętności dostrzegania potrzeb ubogich, odwagi wyruszenia w drogę, miłości”⁵⁹.

BIBLIOGRAFIA

Magisterium Kościoła

Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w nim życie*. Gubin: Wydawnictwo Przystanek Jezus, 2014.

Benedykt XVI. Encyklika *Deus Caritas est*. Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 2006.

Franciszek. „Homilia podczas mszy świętej dla członków bractw kościelnych *Ewangeliczność, eklezjalność, misyjność* (05.05.2013)”. *L'Osservatore Romano* 7 (2013): 6–7.

Franciszek. „Katecheza wygłoszona podczas audiencji jubileuszowej *Nie utrudniajcie pojednania z Bogiem* (30.04.2016)”. *L'Osservatore Romano* 5 (2016): 25–26.

Franciszek. „List apostolski *Sanctuarium in Ecclesia* wydany w formie *motu proprio* przekazujący kompetencje w zakresie sanktuariów Papieskiej Radzie ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji”. Watykan, 2017.

Franciszek. „List do kard. M. Ouelleta, przewodniczącego Papieskiej Komisji ds. Ameryki Łacińskiej, poświęcony zaangażowaniu wiernych świeckich w życie publiczne (09.03.2016)”. *L'Osservatore Romano* 5 (2016): 4–6.

Franciszek. „Orędzie na 50. Światowy Dzień Modlitw o powołania *Wyjście jako fundamentalne doświadczenie powołania* (29.03.2015)”. *L'Osservatore Romano* 5 (2015): 16–17.

Franciszek. „Orędzie na XXIX Światowy Dzień Młodzieży *Zarażanie radością* (21.01.2014). *L'Osservatore Romano* 2 (2014): 10–13.

Franciszek. „Papieska Intencja Modlitwy na listopad 2021”. Dostęp: 24.07.2025. <https://>

⁵⁷ Franciszek, XVI Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Ku Kościołowi Synodalnemu. Komunia, uczestnictwo, misja. Dokument końcowy* (Poznań: Pallottinum, 2024): 28.

⁵⁸ Franciszek, XVI Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Ku Kościołowi*, 29.

⁵⁹ Franciszek, XVI Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, *Ku Kościołowi*, 29.

- www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-11/papiez-modlmy-sie-za-osoby-cierpiace-z-powodu-depresji.html.
- Franciszek. „Przemówienie do członków papieskiego Instytutu Studiów nad Małżeństwem i Rodziną im. Jana Pawła II *Piękno chrześcijańskiej rodziny* (27.10.2016)”. *L'Osservatore Romano* 11 (2016): 33–35.
- Franciszek. „Przemówienie do meksykańskich biskupów podczas spotkania w katedrze *Z proroczą odwagą* (13.02.2016)”. *L'Osservatore Romano* 3–4 (2016): 21–27.
- Franciszek. „Przemówienie do Papieskiego Wydziału Teologicznego Marianum *Świat bez matek nie ma przyszłości* (24.10.2020)”. *L'Osservatore Romano* 11 (2020): 27–28.
- Franciszek. „Przemówienie do uczestników zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady Kultury *Kobiety ucieleśniają czułe oblicze Boga* (07.02.2015)”. *L'Osservatore Romano* 3–4 (2015): 22–23.
- Franciszek. „Przemówienie podczas audiencji dla polskich biskupów przybyłych do Watykanu z wizytą *ad limina Apostolorum Boże miłosierdzie nikogo nie wyklucza* (07.02.2014)”. *L'Osservatore Romano* 2 (2014): 27–29.
- Franciszek. „Przemówienie podczas audiencji dla Ruchu Fokolarynów (06.02.2021)”. Dostęp: 08.08.2025. <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-02/papiez-do-fokolarynow-czytanie-znakow-czasu-odwaga-gloszenia.html>.
- Franciszek. „Przemówienie podczas audiencji generalnej *Gorliwość ewangelizacyjna wypływa ze świętości* (22.03.2023)”. Dostęp: 08.08.2025. <https://deon.pl/kosciol/papiez-franciszek-gorliwosc-ewangelizacyjna-wyplywa-ze-swietosci,2449695>.
- Franciszek. „Przemówienie podczas audiencji generalnej *Słowo i chleb* (05.02.2014)”. *L'Osservatore Romano* 3–4 (2014): 42–43.
- Franciszek. „Przemówienie podczas audiencji generalnej *Spotkanie, które zmienia życie* (15.02.2014)”. *L'Osservatore Romano* 3–4 (2014): 43–44.
- Franciszek. „Przemówienie podczas spotkania z episkopatem Brazylii *Duszpasterstwo to realizowanie macierzyństwa Kościoła* (27.07.2013). *L'Osservatore Romano* 10 (2013): 19–24.
- Franciszek. „Przemówienie podczas spotkania z kapłanami z diecezji rzymskiej *Żyjemy w epoce miłosierdzia* (06.03.2014)”. *L'Osservatore Romano* 3–4 (2014): 29–32.
- Franciszek. „Przemówienie podczas spotkania z Komitetem Kierującym Latynoamerykańskiej Rady Biskupiej (CELAM) (07.09.2017)”. Dostęp: 07.01.2023. <https://www.ekai.pl/papiez-do-celam-konieczne-jest-przewyciezenie-klerykalizmu/>.
- Franciszek. „Przemówienie podczas spotkania z księżmi, zakonnikami i zakonnicami *Kościół wzrasta dzięki atrakcyjności świadectwa* (04.10.2013)”. *L'Osservatore Romano* 11 (2013): 13–15.
- Franciszek. „Przemówienie w czasie Drugiej Sesji XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów (02.10.2024)”. Dostęp: 09.08.2025. <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2024/october/documents/20241002-sinodo-vescovi.html>.
- Franciszek. „Sanktuarium uprzywilejowanym miejscem miłosierdzia”. Dostęp: 25.07.2025. <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2018-11/przemowienie-do-rektorow-sanktuarium.html>.

- Franciszek. Adhortacja *Evangelii gaudium*. Poznań: Pallottinum, 2014.
- Franciszek. List apostolski *Desiderio desideravi*. Watykan, 2022.
- Franciszek. *Misericordiae Vultus*. Bulla ogłaszająca Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia. Watykan, 2015.
- Franciszek. *Spes non confundit*. Bulla ogłaszająca Jubileusz Zwyczajny Roku 2025. Watykan, 2024.
- Franciszek. XVI Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów. *Ku Kościołowi Synodalnemu. Komunia, uczestnictwo, misja. Dokument końcowy*. Poznań, 2024.
- Jan Paweł II. „Przemówienie do plenarnego zgromadzenia Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych *Sens pielgrzymowania do sanktuariów* (25.06.1999)”. *L'Osservatore Romano* 11 (1999): 23–24.
- Kodeks Prawa Kanonicznego. Poznań: Pallottinum, 2022.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. Instrukcja *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła*. Watykan, 2020.
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*. Watykan, 2002.
- Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*. W *Zbiór Mszy o Najświętszej Maryi Pannie*. Poznań: Pallottinum, 1998.
- Leon XIV. „Pozdrowienie skierowane do członków Rady Zwyczajnej Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (26.06.2025)”. Dostęp: 09.08.2025. <https://www.vatican.va/content/leo-xiv/it/speeches/2025/june/documents/20250626-consiglio-sinodo.html>.
- Międzynarodowe spotkanie dla rektorów i kustoszy sanktuariów *Sanktuarium otwarta bramą dla nowej ewangelizacji*. Watykan, 27–29.11.2018.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*. Watykan, 1998.
- Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych. *Sanktuarium. Pamięć, obecność i proroctwo Boga żywego*. Watykan, 1999.
- Penitencjaria Apostolska. *Dekret o uzyskaniu odpustu podczas Zwyczajnego Jubileuszu Roku 2025*. Watykan, 2024.
- II Międzynarodowe spotkanie dla rektorów i kustoszy sanktuariów *Sanktuarium: dom modlitwy. W drodze do Jubileuszu 2025*. Watykan, 9–11.11.2023.

Literatura

- Napiórkowski, Stanisław Celestyn. „«Siedem grzechów głównych» przepowiadania maryjnego czyli jak nie nauczać o Matce Najświętszej”. *Homo Dei* 3–4 (2020): 122–135.
- Przeciszewski, Marcin. „Odradza się polskie pielgrzymowanie”. Dostęp: 07.08.2025. <https://www.ekai.pl/odradza-sie-polskie-pielgrzymowanie/>.
- Przygoda, Wiesław. „Funkcje podstawowe Kościoła”. W *Leksykon teologii pastoralnej*, red. Ryszard Kamiński, Wiesław Przygoda, Michał Fiałkowski. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2006: 259–263.
- Sołjan, Izabela, Elżbieta Bilska-Wodecka, Antoni Jackowski. „Funkcje Sanktuarium w Ko-

ściele rzymskokatolickim”. W *Osoba, środowisko, transcendencja: księga jubileuszowa dedykowana prof. Romanowi Jusiakowi OFM*, red. Franciszka Wanda Wawro, Andrzej Łuczyński, Lidia Pietruszka (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016): 232–245.

Zielonka, Iwona. „Bp Libera spotkał się z rektorami i kustoszami sanktuariów z diecezji płockiej”. Dostęp: 06.08.2025. <https://www.ekai.pl/bp-libera-spotkal-z-rektorami-i-kustoszami-sanktuariow-z-diecezji-plockiej/>.